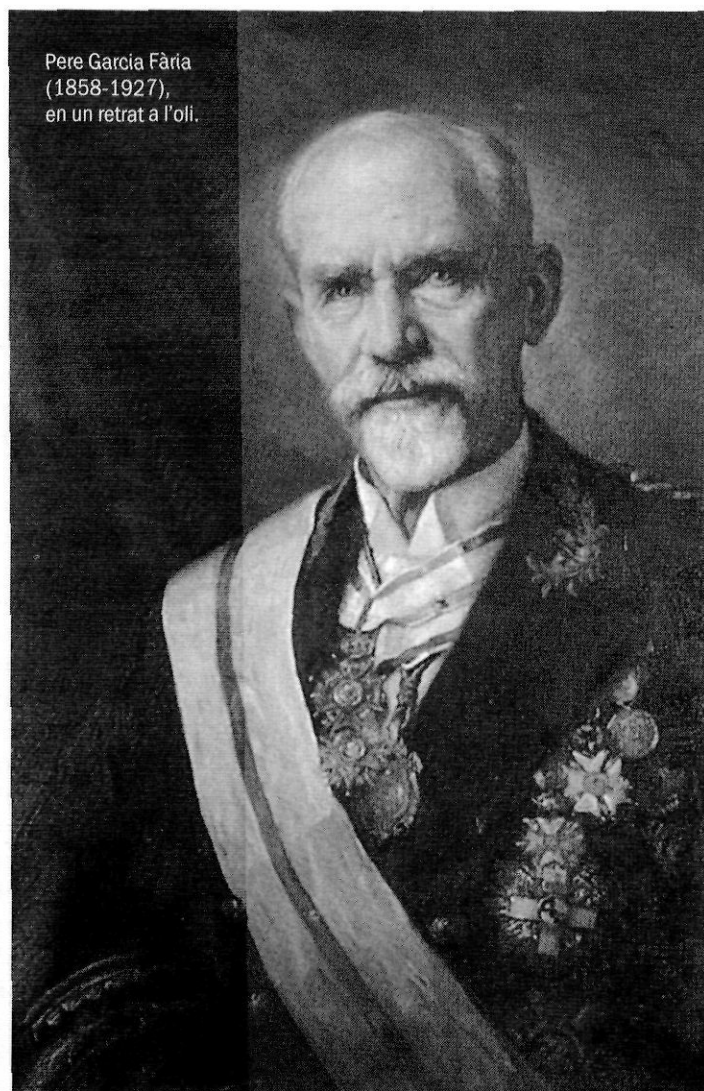

Arts

L'enginyer i arquitecte Pere Garcia Fària a les comarques de Girona

Josep Tarrés i Turon

L'enginyer i arquitecte Pere Garcia Fària (1858-1927) és conegut principalment per haver assentat les bases del clavegueram de Barcelona amb el seu ambiciós *Proyecto de saneamiento del subsuelo de Barcelona* fet al 1891. Els seus treballs com a enginyer higienista van contribuir al descens dels alts índexs de mortalitat deguts a les males condicions higièniques dels habitatges de la ciutat. Però els seus projectes i realitzacions van ser molt amplis (projectes hidroelèctrics, portuaris, ferroviaris...) i s'estengueren per tot Catalunya i Espanya. A les comarques de Girona, Pere Garcia Fària hi tenia la seva segona residència; aquest fet li va permetre engegar projectes a la finca i intervenir, directament o indirectament, en altres projectes hidràulics. Un d'aquest projectes preveia el transvasament de les aigües del Ter cap a Barcelona, com es veurà en el present article. Finalment, també va treballar per a l'Ajuntament de Palamós i va realitzar un projecte de tren econòmic o carrilet de Barcelona a la Jonquera amb ramals a Manresa, Anglès i Olot.

Intervencions a la finca familiar de la Celler de Ter, a les Mines d'Osor, al carrilet d'Olot i a l'ajuntament de Palamós

Pere Garcia Fària i el seu temps

Pere Garcia Fària va néixer a Barcelona el 1858. La seva família provenia de Portugal i s'establiren a Catalunya en comprar la cartoixa d'Escala Dei després de la desamortització de Mendizábal. Obtingué els títols d'enginyer de camins a Madrid el 1880 i d'arquitecte a Barcelona el 1886. Des del primer moment, com a professional va demostrar un interès especial per les condicions de vida dels ciutadans. Així, va fer una xerrada a l'ateneu explicant les pèssimes condicions higièniques de Barcelona i va assumir la direcció del manicomí de Sant Boi de Llobregat per controlar l'epidèmia de còlera, cosa que va aconseguir. Aquest interès va fer que tingués diferents càrrecs a l'Administració de Barcelona, fins arribar a ser enginyer en cap de l'Ajuntament barceloní l'any 1889. El seu treball capdavanter va ser el projecte de sanejament aprovat el 1891, amb solucions modèliques en clavegueram, drenatge i residus urbans, a més de propostes agosarades com la canalització i desviament del Llobregat. La seva honestedat va xocar amb les intrigues dels promotors immobiliaris de Barcelona, i el 1896 fou cessat de l'Ajuntament.

Tanmateix, Garcia Fària va reclamar els honoraris corresponents al projecte i, després d'un llarg procés, el 1903 va aconseguir el dictamen a favor seu. Aquest fet li devia comportar l'ingrés de més de mig milió de pessetes. Una quantitat molt important per l'època, ja que una família vivia amb menys de 500 pessetes l'any. Segurament això li va permetre actuar com a empresari en intervencions hidroelèctriques, d'aprofitament d'aigua o d'altres (portuàries, ferroviàries...). Els projectes d'aprofitament hidroelèctric varen ser molt encertats, ja que molts anys més tard empreses

com Hidroeléctrica Española, Fenosa... es varen aprofitar d'aquests estudis per aconseguir concessions d'aigües.

La trajectòria professional de l'enginyer va estar lligada a treballs al servei de l'Estat. Així, el 1917 va ser inspector general d'Obres Públiques i el 1919 president de la secció primera del consell d'Obres Públiques. Encara que va viure a Madrid durant un temps, no va deixar d'anar mai a Catalunya, ja que hi tenia la seva llar. Va ser un home amb moltes inquietuds: impulsor d'estudis per al sanejament de Barcelona, membre de comissions, organitzador de concursos per a treballs sobre sanejament... En fi, una trajectòria professional que el va portar a pensar, projectar i, en la mesura que era possible, realitzar un seguit d'actuacions que tenien com a denominador comú la millora de la qualitat de vida del ciutadans. Però, els seus projectes tenien també un vessant humà; per exemple, va regalar al poble de Navalmoral de la Mata (Càceres) el projecte d'un hospital per a tractament dels malalts de paludisme.

Pere Garcia Fària va viure en una època de gran desenvolupament per a Barcelona i Catalunya. Una part de les seves actuacions varen ser incompreses per la burgesia catalana, que buscava projectes més senzills, menys arriscats. Però, a la fi, el temps li ha donat la raó: els seus plantejaments eren avançats per la seva època. Va morir a Barcelona el 1919.

Els projectes d'en Pere Garcia Fària a la Celler de Ter

Al principi del segle XX, Pere Garcia Fària va comprar la finca de can Riera al veïnat de Plantadís, al municipi de la Celler de Ter. El lloc està al final del congost que forma el Ter en travessar el massís de les Guillerries. L'enginyer devia tenir present les pos-

sibilitats d'aprofitament hidràulic de la zona, ja que segurament devia haver estat relacionat en la construcció del carrilet d'Olot que es va fer a final del segle XIX.

Per una raó o altra, Garcia Fària va comprar la finca i va fer-hi una torre dalt d'un turó amb alguns elements constructius d'influència nòrdica. Malauradament la torre es va cremar cap al 1950 i en la reconstrucció es van canviar alguns elements, com els bonics ràfecs amb biguetes de fusta. També va intervenir en la construcció de les corts d'animals domèstics amb l'aportació de noves solucions de sanejament. L'accés a la torre és d'una perfecció tècnica poc corrent: en cap moment supera el pendent que l'enginyer es va marcar com a òptima; així, els carruatges estirats pels animals tenien una pujada fàcil. Aviat l'enginyer va plasmar a la seva finca els seus coneixements hidrològics: l'abastament d'aigua a la torre es feia mitjançant un sífo amb unes conduccions de ceràmica. Aquest sistema va sorprendre molt els habitants de la zona. També va fer un tancat de filferro per posar-hi animals exòtics, seguint el corrent d'altres personatges (Lluís Maria Codolar, Francesc Darder...); actualment encara són visibles les restes del que devia ser la cort dels animals.

La central hidroelèctrica de la riera d'Osor, o la central d'en Fàries, com és coneguda popularment, és una realització impulsada per Pere Garcia Fària que encara avui es manté activa. Aquesta central pren l'aigua a tocar al llogarret de les Mines d'Osor, segueix per la riba esquerra de la riera d'Osor fins arribar al salt de la central d'en Fàries. L'edificació no té gaires elements arquitectònics d'interès, però el lloc i el seu entorn mereixen una visita. De fet, el que sorprèn més és que el subministrament de corrent de la central d'en Fàries sempre resistia més

bé les inclemències del temps que d'altres centrals de construcció més moderna. D'aquest fet hi ha constància verbal per tota la zona d'Anglès. Uns quilòmetres més avall hi ha la font de la Fanera; Pere Garcia Fària es va interessar per l'aprofitament de les seves aigües picants i hi va projectar un balneari.

La realització a can Fàries —nom donat popularment a la finca de Pere Garcia Fària— que realment sorprèn és el canal vell o canal d'en Fàries: un «canal» amb un pendent molt suau en direcció aigües avall del Ter amb una llargada superior a un quilòmetre amb dos túnels. De fet, aquesta realització formava part del *Proyecto de aprovechamiento de fuerza hidraulica del Ter desde molino de Sau al Pasteral* de l'any 1907 i després va passar a l'empresa Saltos del Ter, SA. Es varen fer un seguit de canals i túnels en les falques de les muntanyes que donen a la riba dreta del Ter.

Aquest canal es va construir per a l'aprofitament hidroelèctric, però també s'arriba a la conclusió que podrien haver estat els primers treballs per al transvasament del Ter cap a Barcelona. De projectes de transvasaments del Ter ja se n'havien fet —alguns de tan inversemblants com fer-lo passar pel Congost— però no hi ha constància que cap dels promotors hagués fet treballs per dur-lo a terme.

En primer lloc, les característiques del canal (amplada i alçada) eren les adients per a un bon canal, i en relació a la cota del canal (aproximadament 350 m sobre el nivell del mar), un petit estudi tècnic assenyala que a partir d'aquesta alçada es superava fàcilment els punts més alts del trajecte (Sant Martí Sapresa...). Les obres del canal vell eren per a l'aprofitament hidroelèctric del Salto de can Riera (nom donat per Saltos del Ter) però els sobrants de l'aigua podrien derivar-

se cap a Barcelona. L'envergadura de l'obra era molt considerable per l'època. La tradició oral diu que s'hi van destinar més de 200 operaris. A part de les canalitzacions i els túnels, encara s'hi poden trobar restes d'edificacions, anomenades «les Oficines», que servien de caseta d'obres. També hi ha restes de vagonetes. En canvi, no s'hi veuen rails, ja que varen ser aprofitats per la gent de la contrada durant la postguerra. El caràcter feréstec d'aquests verals fa difícil la localització dels canals i els túnels.

Pere Garcia Fària era partidari de tenir abundància d'aigua corrent, i així ho va expressar amb la seva oposició a la Ley de Aguas, quan demanava que el Govern exigís una dotació d'aigua 10 vegades superior a la que marcava l'esmentada llei. Per tant, devia ser un gran promotor de l'obra del transvasament del Ter cap a Barcelona. Alhora n'era un beneficiari, ja que va comprar la finca més estratègica: per casa seva havien de passar a cel obert tots els possibles transvasaments del Ter.

Finalment, com a dada més rellevant, al *Boletín Oficial de la Provincia* del 17 de desembre de 1910 s'indica clarament la sol·licitud per construir un embassament per desviar 2,5 metres cúbics per segon destinats a l'abastament de Barcelona. A la relació dels afectats per la conducció de transvasament apareix en primer lloc «D. Pedro G. Fàrias».

La veritat és que l'existència d'un canal a més de 150 metres per sobre del riu Ter és sorprenent. Els altres projectes que es varen fer posteriorment estaven per sota de la cota 350, que curiosament és la mateixa cota que el nivell màxim de les aigües de l'embassament de Susqueda. Fa més de 90 anys un enginyer, Pere Garcia Fària, va avançar-se al seu temps en incentivar el transvasament del Ter

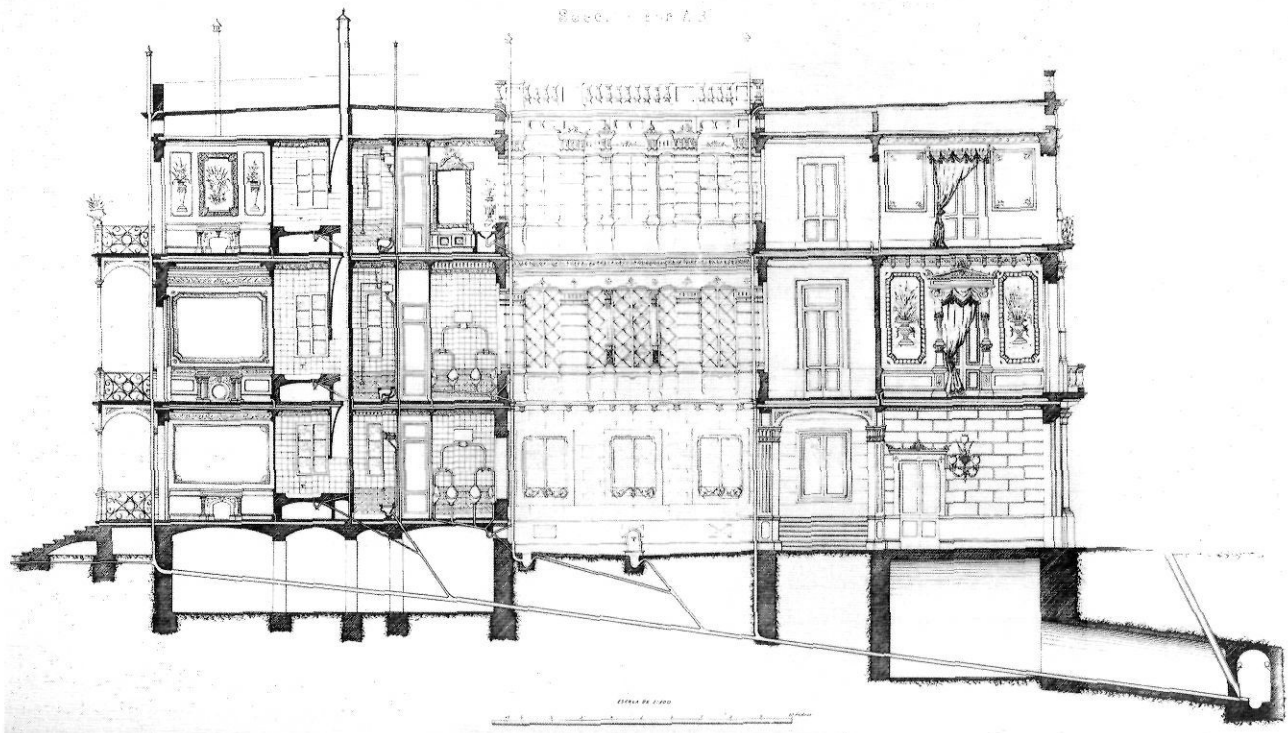
cap a Barcelona. Però el més sorprenent és que aquest projecte va ser el que es va portar a terme 50 anys més tard, quan es va fer el que és l'actual transvasament del Ter.

Altres actuacions d'en Pere Garcia Fària a les comarques de Girona

Es coneixen poques actuacions de l'enginyer i arquitecte a les comarques de Girona. Segurament va intervenir en algun treball relacionat amb els ferrocarrils (el carrilet d'Olot...) i és possible que intervingués indirectament en altres projectes. En la relació de treballs del seu expedient en el cos d'enginyers de Camins, Canals i Ports consta el projecte de ferrocarril central econòmic de Barcelona a la Jonquera amb ramals a Manresa, Anglès i Olot. La recerca feta fins ara només ens ha permès ampliar la informació dels seus serveis a l'Ajuntament de Palamós.

Gràcies a la tasca del servei d'arxiu de Palamós se sap que al ple de l'Ajuntament del 27 d'abril de 1904 es diu que aquest municipi necessita «tener personal técnico para cuanto se refiera a ornato, policia y obras publicas» i, per tant, es fa el nomenament de «D. Pedro Garcia Fària Ingeniero de Caminos para este cargo. La Corporación municipal habida consideracion de las circunstancias que concurren en la persona propuesta, acordó por unanimidad nombrar a D. Pedro Garcia Fària Ingeniero de este Municipio, con el haber anual de mil pesetas».

Però, un temps més endavant, al ple de 17 de gener de 1906, es llegeix: «Dimisión Garcia Fària: El Sr. Presidente dispuso se diera lectura de un oficio suscrito por el Ingeniero de este Ayuntamiento D. Pedro Garcia Fària, quien por haber reingresado en el Servicio de Obras Publicas del

Làmina del "Proyecto de saneamiento de subsuelo de Barcelona" de Pere Garcia Fària.

Estado presenta la renuncia del cargo, dando las gracias por las atenciones con que le distinguió este Ayuntamiento. Se acordó por unanimidad aceptarle la renuncia».

Curiosament no es troba cap indicati d'autoria d'obra o projecte important en el registre de plànols i projectes. Però en canvi, el 7 de gener de 1905, el ple acorda no admetre cap plànol per a construccions particulars que no estigui *suscrito* per l'enginyer

Zoilo Costart Calvet, el qual rebrà 5 pessetes pel visat de cada plànol. No es coneixen les raons d'aquesta inusual inactivitat de Garcia Fària, però l'autor del present article es permet especular que devien haver-hi «presions» a l'Ajuntament.

Cloenda

Pere Garcia Fària ha estat un gran enginyer i arquitecte que es mereix

un millor reconeixement de la seva tasca. A les comarques de Girona, l'enginyer va desenvolupar un seguit d'actuacions a la seva finca de la Cellerà que per les seves característiques s'han mantingut intactes durant aquests darrers 90 anys. Potser caldria tenir-ho en compte.

Josep Tarrés Turon és professor del Departament d'Arquitectura i Enginyeria de la Construcció de la UdG.

Bibliografia

- Adroher, Carme (2001). «Referències documentals de Pere Garcia Fària a l'Arxiu de Palamós». Document no publicat
- Arandes, Ramon (1980). «Pedro Garcia Fària. Urbanización en el subsuelo» a la revista *Construcción Arquitectura Urbanismo*, p. 28-31. *Boletín Oficial de la Provincia de Gerona* del 17 de desembre de 1910.
- Bosch, Salvador (2002). *Les Guilleries. Una terra regalada*. March Editor. Barcelona
- Font, Augusto i Juan Maymó (1903). *Dictamen suscrito de común acuerdo por los arquitectos D. Augusto Font, perito del Excmo. Ayuntamiento de Barcelona. y D. Juan Maymó, perito de D. Pedro Garcia Fària, corroborando la valoración y liquidación de los trabajos de éste*. Imprenta Luz, Barcelona
- Garcia Fària, Pere (1893). *Proyecto de saneamiento del subsuelo de Barcelona*. Imprenta de Henrich y Compañía, Barcelona
- Garcia Fària, Pere (1914). «Deficiencias de la ley de aguas en cuanto a abastecimiento de poblaciones. Proposición presentada al Congreso Nacional de la Propiedad urbana y aprobada por la misma». *Revista de Obras Públicas*, núm. 2042
- Garcia Núñez, Rosa Maria (1986). «Pere Garcia Fària, perfil humà entorn familiar», a *Barcelona Sub. El Clavegueram de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona
- Mapa Topográfico Nacional de España* (1985). Instituto Geográfico Nacional, Dirección General del Instituto Geográfico Nacional, full 333-I
- Pujol, David i Lluís Llagostera (1990). *La Cellerà de Ter*. Quaderns de la Revista de Girona, núm. 28; Diputació de Girona, Caixa de Girona
- «Sota la ciutat» (1991). *Revista d'Obres Públiques*. Ajuntament de Barcelona i Col·legi d'Enginyers de Camins, Canals i Ports a Catalunya
- Tarragó, Salvador (1986). «Pere Garcia Fària Enginyer de Camins i Arquitecte», a *Barcelona Sub. El Clavegueram de Barcelona*. Ajuntament de Barcelona
- Tarrés, Josep (2002). «Pere Garcia Fària: projectes a la Cellerà de Ter i el transvasament del Ter a Barcelona a principis del segle XX», a *Els transvasaments en la història de Catalunya*, Fundació Pere Garcia Fària, Girona
- Vilalta, Albert (1999). «Pere Garcia Fària». Conferència al segon episodi del cicle «Aportacions catalanes en el camp de la urbanística i de l'ordenació territorial», Institut d'Estudis Catalans. Document no publicat.